

דרכים להגדלת שטחי החקלאות

בזכות הידע והפיתוח הטכנולוגי שהצטברו בחקלאות ישראל, אפשר לפתח גידולי מטע ושדה בשטחי החולות שיוכשרו למטרה זו. מעריכים, שלאחר ניכוי השימושים האחרים בשטחי החולות, ישארו עוד עשרות אלפי דונם שיהיו ראויים לעיבוד חקלאי.

צור החקלאי, השימוש בטכניקות חדשות, הפריצה לשווקים בחו"ל, העלאת רמת היבול לים ורווחיותם, הרחבת ממדי הייצור מחד, והגברת תלות המדינה בייבוא גרעינים וצרכי הדור השני בחקלאות, מאידך, מחייבים את הרחבת שטחי העיבוד החקלאי.

העלאת רמת הרווחיות בחקלאות מצדיקה את הרחבת ההשקעות בהליכים הנדרשים ליצירת תוספת קרקע חקלאית, הן לכיסוי הפחת השנתי בשטחי עיבוד והן להרחבת השטח הכולל.

הדעה הרווחת בארץ כיום היא, שהגענו למיצוי כל הקרקע החקלאית הניתנת לעיבוד. גישה זו איננה נכונה ובדעתנו לפרט כאן דרכים לתוספת קרקע לעיבוד חקלאי.

דיונות החול

דיונות החול מכסות כיום שטחים נרחבים באזור החוף. חלק ניכר משטחים אלו מהווים עתודה לבנייה, שטחי ביטחון, כרייה, שמור דות טבע, נופש וכד'. עם זאת נותרו שטחים ניכרים אשר להם אין כיום כל ייעוד וניתן לייעדם לחקלאות. בידע החקלאי שהצטבר עד כה, ובטכנולוגיות קיימות ומוכחות ניתן לגדל בהשקאה גידולי מטע ושדה בשטח חול שיושרו והוכשרו.

כמות המים העומדת לרשות החקלאות אי-

הקרקע החקלאית במדינה הינה נכס לאומי מוגבל, שערכו אינו ניתן להימדד בערכים כספיים. מנכס לאומי זה נגרעים מדי שנה שטחים לצרכים בלתי חקלאיים. במיוחד ניתן כאן לציין את התופעות הבאות:

הליכי העיור: על אף העוצמה הפורמלית והציבורית של הוועדה לשמירת קרקע חקלאית, עוברים גם עתה שטחים חקלאיים ניכרים את הליכי העיור, הן במקרים בהם הוועדה מאשרת את ההליך, ובעיקר במקרים בהם שטחים חקלאיים מובהקים נכללו בעבר במסגרת תכניות בניין עיר מאושרות למטרות בנייה, ואין אפשרות של מניעה פורמלית לבנייתם.

מתקני תשתית: ההליך של שימוש בקרקע חקלאית למטרות תשתית הינו הליך בלתי נמנע. מערכות כבישים, שדות תעופה, מתקני בטחון, מים, חשמל ועוד, הינם כיום חלק מצרכי החברה המודרנית, והרחבתם ופיתוחם, נעשה לרוב על חשבון קרקע חקלאית.

בנייה במגזר הכפרי: גם במגזר הכפרי גופו קיים תהליך של שימוש בקרקע חקלאית למטרות בנייה — מגורים, תעשייה ומבני משק, מרכזים ומפעלים אזוריים, מוסדות חינוך וכד'. כתוצאה מהליכים אלו, נגרעים מדי שנה שטחים ניכרים ממערכת העיבוד, והייצור חקלאי, מאידך גיסא, שיפור הליכי היי-

אפשר להכשיר במרוצת הזמן לעיבוד חקלאי גם שולי כבישים ומסילות ברזל, נחלות בלתי מעובדות במושבים, שולי פרדסים ועוד • • שטחים רבים באזורי הגבעות וההר, שסווגו בעבר כבלתי ראויים להכשרה, ניתנים עתה להכשרה, תודות לשיפורים שחלו בציוד המיכני להכשרת הקרקע • •

למעגל העיבוד מרבית השטחים שהיו ראויים לעיבוד בשעתו באזורי הגבעות וההר. עם זאת, לאור השיפורים שחלו במשך השנים בציוד המכני להכשרת קרקע, ולאור החידושים בטכנולוגיה החקלאית, הן בשיטות ההשקאה, והן בגידולים חדישים, הננו מניחים ששטחים רבים שסווגו בעבר כבלתי ראויים להכשרה ניתנים עתה להכשרה.

כמו כן, שטחים שהכשרתם היתה בזמנו בלתי מושלמת — ניתנים עתה להכשרה נוספת.

במושבי העולים, שהוקמו בזמנו באזורי ההר והגבעות, קיים כיום דור צעיר, אשר סיים את שרותו בצה"ל, והמעוניין להשתלב במושב ובייצור החקלאי, והשקעות שנראו בעבר גבוהות מדי להכשרת קרקע, יתכן ויהיו כדאיות בנתונים הנוכחיים. קשה לאמוד את גודל שטחים אלו ללא סקר מפורט. אך אין ספק, שהשטח העשוי להתנסף למי לאי הקרקע של המדינה בתחום זה, הינו משמעותי.

פחת במשבצות הישובים

בשטחי משבצות הישובים, הן בשטחי השלחין, ובעיקר בשטחי הבעל, קיים כיום פחת קרקעי, פחת זה כולל ערוצים, ואדיות, שרידי חורבות ומבנים נטושים, שולי כבישים, "קלינים" ועוד. קשה לאמוד את גודל השטחים, אך דומני שלא ניטעה בהרבה אם נניח שבכל משבצת יש כ-100 ד' פחת הניתן

נה ניתנת עתה להגדלה, ועל כן לא ניתן לייעד לשטחי החולות מי השקאה מעבר למכסות המים הקיימות, עם זאת, כל כמות של מים, מי השקאה או מי ביוב, המוקצבת כיום לחקלאות, אשר תועבר לשטחי החולות משטחים המושקים כיום, תשחרר שטח המושק קה כיום, לגידולי שדה בבעל.

מרבית השטחים המושקים כיום הינם שטחי עידית באזורים גשומים, ויבולי הבעל הצפויים בשטחים אלו עשויים להיות גבוהים מאשר הממוצע הארצי. כמות החול שיש להעביר לצרכי יישור נעה בין 600 ל-1000 מ"ע לדונם ובערכים נוכחיים אין זו הוצאה בלתי סבירה ליצירת דונם לעיבוד חקלאי.

הננו מעריכים, שלאחר ניכוי השימושים האחרים בשטחי החולות יותרו כמה עשרות אלפי דונם הניתנים לשימוש חקלאי.

יש לפעול לאיתור השטחים ותכנונם ול-הכין תכנית כוללת לביצוע. לפי הערכתנו, ניתן לבצע את התכנית תוך 5-10 שנים, תוך כדי קביעת דרכי הטיפול הארגוני בהעברת מכסות המים מהשטחים הקיימים לשטחים המוצעים בהתניה ברורה, ששטחים מוכשרים בהולות יוקצו לגורמים להם יש כיום מכסות מים מאושרות ואשר השטח המושקה על ידם כיום ישמש לגידולי בעל, או להשקאת עזר.

אזורי ההר והגבעות

במרוצת 30 שנות המדינה הוכשרו והוכנסו

הגידול ברווחיות של החקלאות מצדיקה את הרחבת ההשקעות ביצירת קרקע חקלאית, הן לכיסוי הפחת השנתי בשטחי העיבוד והן להרחבת השטח הכולל

קע פרטית מוברת. המישור המינהלי: על משרד החקלאות כאחראי המיניסטריאלי לנושא, להכין תכנית כוללת להגדלת שטחי העיבוד של המדינה, ולפעול ליישומה.

המישור התקציבי: על בסיס התכנית הכו- ללת יש לסווג את הפעולות לסוגים הבאים: מימון מלא כמענק באזורי ההר והגבעות; מימון מלא, חלקו כמענק וחלקו בתנאי הלי- וואת פיתוח — אזורי החולות והמישור; מימון חלקי בתנאי הלוואת פיתוח — באזור המישור; ללא מימון, בסיוע תכנוני וארגוני בלבד.

ס י כ ו ם

אם נסכם את פוטנציאל השטח הניתן לעי- בוד, וואת בעיקר באזורים הגשומים של הא- רץ, נגיע לשטח משמעותי מאוד. קשה לאמוד שטח זה במונחים מספריים, אבל אם נזכור שסך הכל השטח המעובד כיום במדינת יש- ראל הינו כ-4 מיליון דונם, לא נטעה בהרבה אם נניח שבפעולה מקיפה — הסברתית, מינ- הלית וכספית ניתן יהיה להגדיל את שטחי העבוד ב-10%.

הקרן הקיימת לישראל באמצעות מינהל הפיתוח פועלת רבות בתחומים אלו, אך יש להרחיב פעולה זו ולהפכה לתכנית לאומית קונקרטיית.

המציאות כיום מחייבת אותנו להיער- כות מחודשת לביצוע יעיל של כל פיסת קר- קע הנמצאת בתחומנו, ואנו מקווים שהצעתנו זו עשויה להוות תרומה להעלאת הנושא לסדר היום של הציבור החקלאי, למוסדותיו ולידיעת הציבור הרחב.

להכשרה, כך שבסיכומו של דבר מגיע פחת זה לסך הכל משמעותי.

הכשרת מטרדים אלו, או חלקם, אינה כרו- כה בהשקעות מרובות, ועשויה להביא הן לתוספת שטחים בפועל והן ליעול העיבוד החקלאי (עיבודים, הדברה, השקאה וכו'), בהנחה שהשטח המתוסף ייוועד לגידולי בעל ובתנאים הנוכחיים של מחיר החיטה, תוספת כל דונם תניב כ-40—50 דולר מדי שנה, כמעט ללא תוספת בהוצאות הייצור.

שטחים אחרים בעלי פוטנציאל חקלאי: שטחים חקלאיים רבים הוזנחו במשך השנים בשביל הערים, בתקוה שיקל לשנות ייעוד של שטח בלתי מעובד או של פרדס עזוב ויבש — אך לרגל עמידתה היציבה של הוועדה לשמירת הקרקע החקלאית — לא אושר שינוי היעוד המבוקש, עם זאת לא חודש עיבוד השטח שהוזנח.

שטחים נוספים, שניתן להכשירם במרוצת הזמן לעיבוד חקלאי, הם שולי כבישים ומסי- לות ברזל, נחלות בלתי מעובדות במושבים, שולי פרדסים ועוד.

דרכי פעולה: פעולה זו של "דונם ועוד דונם" חייבת להעשות במספר מישורים:

המישור ההסברתי: ההסברה בתחום החס- כון במים הביאה תוצאות ברוכות בתחום צמצום צריכת המים במדינה. ייעול השימוש בקרקע הינו חשוב לא פחות מאשר החסכון במים ודרושה מערכת הסברה מקיפה להחד- רת התודעה של עיבוד כל פיסת קרקע בלתי מעובדת.

המישור המשפטי: לפי חוק אדמות מוברות 1950, ניתנת למדינה זכות למסור לעיבוד קר-